

Ali Dida
Tehnički fakultet Priština

Sociološki aspekti alkoholizma s posebnim osvrtom na alkoholizam maloletnih migranata

U savremenoj sociološkoj i uopšte naučnoj literaturi bez dvoumljenja se ističe da alkoholizam maloletnikâ, zbog sve veće socijalne rasprostranjenosti i individualne učestalosti konzumiranja alkoholnih pića postaje sve ozbiljniji društveni problem. Posebno je ovaj problem težak u gradovima i industrijskim centrima. Naime, iako rasprostranjenost alkoholizma nije jednostavna funkcija socijalnog položaja i nije karakteristična samo za urbanu sredinu, ipak je ono daleko manja među maloletnicima na selu. Gotovo nema ni jedne zemlje u svetu, bez obzira na stepen njenog razvitka, u kojoj u većoj ili manjoj meri nije uobičajeno konzumiranje alkoholnih pića među maloletnicima iz migrantskih porodica. Brojni sociolozi, psiholozi, psihijatri, kriminolozi i drugi konstatiraju da su posledice alkohola na ličnost maloletnika višestruke i da se manifestiraju u zdravstvenom, ekonomskom i socijalnom pogledu. Teške socijalne posledice alkoholizma mladih migranata, a koje se nižu od ličnih nevolja do raspadanja cele porodice, prinudile su u našem veku većinu zemalja i naučnike raznih struka na proučavanje ovoga problema sa raznih aspekata. Jer, s pravom se ističe da je »problem alkoholizma jedan od socijalnih problema našeg vremena«,¹ a maloletni migrant koji u gradskoj sredini konzumira alkohol obično je osoba koja se iz socijalnih razloga, a ne zbog alkoholizma, nije prilagodila sredini. Kao alkoholičar on samo produbljuje svoje telesne i duševne poremećaje i narušava svoje socijalno stanje.

Naučnici različito definišu alkoholizam. No, u suštini je prihvaćena definicija Svetske zdravstvene organizacije, prema kojoj je **alkoholičar** osoba »koja prekomerno uzima alkoholno piće i čija je zavisnost od alkohola tolika da usled uzimanja alkohola pokazuje mentalne poremećaje ili bilo kakve druge manifestacije koje ukazuju na oštećeno fizičko i psihičko zdravlje, odnose s drugim ljudima i utiču na njezino socijalno-ekonomsko stanje«. Hronični alkoholičari su lica koja ne mogu izdržati bez određene svakodnevne doze alkoholnog pića jer su nastupile fiziološke promene u organizmu pa im je svakodnevno potrebna ta količina radi uspostavljanja nove

¹⁾ Matti Helenius, *Die Alkoholfrage*, Ein soziologisch-statistische Untersuchung, Jena 1903, str. 264. i dalje.

ravnoteže. No, »za razliku od akutne alkoholisanosti, za postanak hroničnog alkoholičarstva potrebno je... također psihopatska konstitucija date osobe.«² Tako bismo za **alkoholizam** mogli reći da je to konstantno toksično stanje organizma, bez obzira na dozu kojom se izaziva, čija su posledica stalna somatska i mentalna obolenja. Iako jest bolest, kako su pokazala istraživanja njegove etiologije, alkoholizam nije nasledan, i to unatoč psihičkim i organskim manjkavostima koje izaziva kod potomstva (bilo da su te manjkavosti konstitutivne ili stečene).

Kako alkoholizam migranatskih maloletnika predstavlja specifičnu socijalnu pojavu, socijalnopatološko tretiranje nužno je nadopuniti sociološkim pristupom.

Pogrešno je shvatanje da je omladinski alkoholizam kao sociopatološki fenomen rezultat savremenog društva. Mnogi sačuvani podaci ukazuju da je još u stara vremena čovek spravljao i uživao razne napitke koji su sadržavali alkohol. O pojavi alkoholizma posredno ili neposredno pisali su mnogi antički mislioci, tako i Hipokrat, Herodot, Platon, Teofrast, idr.³ Odatle sledi da je prekomerno trošenje alkohola, zbog socijalnih posledica koje izaziva, predmet interesa svih društava do danas. Minimalni su izgledi da to neće biti i u budućnosti. Usprkos veoma dubokim društvenim promenama kroz istoriju i pored svih mera za njegovo suzbijanje,⁴ alkoholizam ne samo da se održao nego je postajao sve veći društveni problem.

I sama činjenica da je omladinski alkoholizam veoma značajan problem socijalne medicine (sudeći po mestu koje zauzima na rang-listi učestalosti bolesti maloletnika) ukazuje na potrebu za sistematskim sociološkim istraživanjem alkoholizma kod mladih koji su migrirali iz ruralne u gradsku sredinu. Povećani interes za taj problem poslednjih je decenija doveo do pojave brojnih stručnih i naučnih dela u kojima su sabrani rezultati raznih nauka dobivenih dubinskim istraživanjima pojedinih aspekata maloletničkog alkoholizma. Socijalna medicina dala je velik doprinos interpretiranju i suzbijanju alkoholizama maloletnih migranata, ali više ne možemo ostati samo na konstataciji da je alkoholizam »bolest kao i svaka druga bolest«. Mejl Eliot ističe i ostale komponente kada grupu alkoholičara karakterizira: »Sa psihološkog i sociološkog gledišta, alkoholičari čine glavnu kategoriju rastrojenih osoba. Istovremeno, alkoholizam je značajan problem narodnog zdravlja, psihijatrijski problem i problem ličnosti.«⁵ Iako je jasno da u prilazu alkoholizmu treba uvažiti ostale, a prvenstveno sociološki pristup, u naučnim krugovima još uvek nisu prihvaćeni čak niti jedinstveni kriterijumi gledanja ne samo na alkoholizam maloletnih migranata nego niti na alkoholizam kao pojavu uopšte. Značaj sociološkog pristupa alkoholizmu maloletnih migranata proizlazi odatle što njegovi uzroci i posledice pre svega imaju socijalnu stranu. Osim toga, na nužnost sociološkog pristupa ukazuje i tesna povezanost alkoholizama maloletnih migranata sa drugim socijalnopatološkim pojavama: izvesnim oblicima društvene dezorganizacije i delikvencije iste kategorije mladih, itd.

² Dušan Jevtić, *Sudska psihijatrija*, Naučna knjiga, Beograd 1951, str. 144.

³ Matti Helenius, op. cit., str. 19—20.

⁴ »Historijski promatrano, pojava alkoholizma datira od najstarijih vremena, a sa pojavom organizirane vlasti pojavile su se i prve mjere na njegovom suzbijanju« (Tomislav Marković, *Alkoholizam*, Visoka defektološka škola, Zagreb st. 1..

⁵ Mejl Eliot, *Zločin u savremenom društvu*, Sarajevo 1962, str. 152.

Neki autori su mišljenja da je ovaj oblik alkoholizma uzrokovan biološkim poremećajima. Njegovi su uzroci, međutim, višestruki i vrlo složeni. Niz istraživanja demantirao je ovo gledište pokazavši spoljne, socijalne uzroke koji mlade migrante odvođe u alkoholizam. Uzroci ove pojave zapravo su objektivne i subjektivne prirode. Objektivni su npr. kulturni nivo maloletnih migranata, razvijena proizvodnja i široka prodajna mreža alkoholnih pića, a subjektivni: nemogućnost adaptacije u novoj socijalnoj ili porodičnoj urbanoj sredini, odnos kolektiva prema maloletniku, bežanje od ličnih i porodičnih problema u alkoholu, itd. Prema tome, uzroci alkoholizma kod maloletnih migranata leže prvenstveno u njihovim socijalnim uslovima i strukturi linčnosti. Ekonomsko stanje pri tom nema presudan uticaj u smislu veće raširenosti alkoholizma u pojedinim slojevima omladine.

Uzroci alkoholizma maloletnih migranata nalaze se i u nesređenim porodičnim prilikama, porodici koja detetu u najranijoj dobi ne daje nužnu emocionalnu sigurnost. Analize ponašanja i tipa reakcije maloletnih migranata iz deficitarnih (nesređenih, načetih, razbijenih ili razorenih) porodica potvrđuju pretpostavku da ih velik broj pokazuje psihopatske karakteristike s predeliktivnim i deliktivnim ponašanjem. A takav je najveći broj alkoholičarskih migrantskih porodica. Alkoholizam, posebno roditelja, u migrantskoj porodici teško deluje na prilike u kući, jer time što dovodi do poremećaja bračnih i porodičnih odnosa razbija homogenost porodice i dovodi do razaranja ili krnjenja njene fizičke celine. Deficijentna migrantska porodica daje i deficijentno vaspitanje svojim maloletnim članovima. Analiza bračne i porodične situacije ove kategorije pokazala je velik broj rastavljenih brakova i veliku očeštalost poremećenih interpersonalnih odnosa, a time je »alkoholizam neprijatelj braka isto onako kao što je neprijatelj zdravlja, kulture i humanosti. On truže bračni život i onemogućuje vršenje osnovnih bračnih i porodičnih dužnosti i time čini brak ne samo nemogućim već i besciljnim«.⁶

Dakle, porodična sredina ima glavnu ulogu u pojavi alkoholizma kod maloletnih migranata. Migrantska porodica alkoholičara, prostitutki i delinkventata krajnje nepovoljno deluje na svoje maloletne pripadnike i često ih vodi ne samo alkoholizmu nego i delikvenciji. Prema nekima, alkoholizam je najbitniji činilac maloletničkog delikventnog ponašanja. Dokazano je, međutim, da je alkoholizam samo jedan faktor delikventnog ponašanja, a sklonost alkoholu simptom insuficijentne strukture ličnosti. Značaj alkoholizma proizlazi odatle što alkohol slabi mehanizam samokontrole, te tako pospešuje potpadanje mlade osobe pod uticaj antisocijalnih i delinkventnih tendencija. To ujedno znači da mlade osobe koje ne umeju da koče svoje antisocijalne i delinkventne impulse nisu u stanju niti da koče svoju sklonost prema alkoholu. Nepobitno je da »polovina alkoholičara potiče iz porodice u kojoj su mu roditelji alkoholičari«.⁷

Povezanost alkoholizma roditelja sa delikvencijom njihove dece, prema nekim autorima, otvara pitanje eventualnih naslednih uticaja. Međutim, novija medicinska i druga istraživanja pokazala su da je naslednost samo prividna, a da presudnu važnost za psihološki i socijalni razvitak maloletnog migranta imaju uticaji i doživljaji iz detinjstva, te drugi faktori. Migrantska

⁶ Ljubiša Javanović, »Alkoholizam — brak i porodica«, Beograd, *Sociologija*, 4, 1965, str. 73.

⁷ Dušan Petrović, *Alkohol i brak*, Beograd 1958, str. 26.

porodica kao »alkoholičarska sredina« pak utiče na ponašanje dece koja žive u sredini gde su roditelji alkoholičari.⁸

Na relaciji migrantska porodica alkoholičara i maloletnici posebnu ulogu igra otac. Evo primera (1) »Otac-pijanica često je tukao svoga maloletnog sina. Majka se također odala alkoholu. Da bi mogla da pribavlja alkohol, sin je morao nositi stvari iz kuće i prodavati ih na pijaci«; (2) »Otac maloletnog migranta-delinikventa je čovjek koji je skoro svakodnevno pijan, te ne može pozitivno uticati na razvoj svoga deteta. On je sam za sebe problem, te se od njega ne može mnogo očekivati na planu vaspitanja i podizanja deteta. Često je dete telesno kažnjavao, zbog čega je izgubio autoritet roditelja kao vaspitača svoje dece u gradskoj sredini gde je živeo«.

Alkoholizam, naime, truje emocionalnu atmosferu u migrantskoj porodici i dovodi do brojnih, pa i svakodnevnih sukoba između alkoholičara i ostalih članova porodice, a u prvom redu sa bračnim drugom. Izlazi da osobe ovisne o alkoholu nisu sposobne da vaspitaju maloletnike. Maloletni migranti iz takvih porodica u daleko su većoj opasnosti da upadnu u delinkvenciju od onih čiji roditelji ne piju. Prvo, roditelji-alkoholičari zbog gubitka samokontrole ne mogu kontrolirati rad i razvoj deteta. Drugo, zbog identifikacije deteta s roditeljima, takvo stanje za sobom povlači nemaran odnos deteta prema roditelju, školi, knjizi, radu, itd. Žan Pinatel, istaknuti francuski kriminolog, upozorava da loše postupanje roditelja-alkoholičara s decom u većini slučajeva vodi ka delikventnom ponašanju dece.

Nedvosmisleno je da alkohol štetno deluje na ličnost migrantskog maloletnika. Kassel i Walton razlikuju četiri vrste ličnosti predalkoholičara: (1) ličnost koja je prema samoj sebi popustljiva; (2) ličnost koja sama sebe kažnjava; (3) ličnost sa seksualnim problemima; (4) pasivno-agresivna ličnost. Noyes i Kolb, s druge strane, takve ličnosti razlikuju prema etiološkim faktorima: (1) ličnost koja je rano u životu doživjela traumu i ličnost sa fiksacijom na oralne manifestacije; (2) suviše aktivan super-ego; (3) nesvesne homoseksualne identifikacije; (4) odsustvo poželjnog lika za identifikaciju i neuspeh u razvijanju stabilnog super-ega. Stavovi naučnika o štetnim posledicama alkoholizma na ličnost maloletnog migranta sa delikventnim ponašanjem gotovo su jedinstveni. Evo nekoliko karakterističnih crta ličnosti maloletnog migranta-alkoholičara: razdražljivost, osetljivost, narušenost intelektualnih sponobosti, postepeno opadanje moći koncentracije, čuvstvena nestabilnost, siromašenje mašte i gubitak procesa racionalnog rasuđivanja, a sve to govori da je u pitanju proces degradacije ličnosti. Negativno dejstvo alkoholizma ispoljava se kao demoralizacija i degeneracija ličnosti, razvrat, prostitucija i delikventno ponašane raznih vrsta.

Analiza dokumentacije grupe maloletnih migranata pokazala je da su oni skloni alkoholu zato što alkohol privremeno ublažava i odstranjuje strah i neke druge tegobe (kod nekih neuroza, psihoza i psihopatija). Životni neuspeh kod maloletnog migranta može prouzrokovati određene psiho-neuroze i dovesti do afektivnog egoizma. Njegov razvoj u gradskoj sredini i napori da zagospodari stvarnošću neprekidno su prekidani. Zbog toga on pod uticajem alkohola u mašti onoliko uveličava i ulepšava svet koliko je bila jača potreba da pobegne od porodične realnosti, školskih i društvenih obveza.

⁸ Werner Munkwitz, *Die Prognose der Frühkriminalität*, Ein Beitrag zur Ergänzung der statistischen Prognosemethoden, Berlin 1967, str. 61.

U takvim uslovima migrantski maloletnik često — svesno ili nesvesno — doživljava promene svoga karaktera u smislu stvaranja supersenzibilne osobe, depresivnih stanja i stanja neprekidne obrane ili veštačke euforije.

U našem ispitivanju izvršenu na tri stotine maloletnih migranata našli smo 75 zadovoljnih što konzumiraju alkoholna pića. To je vrlo važno, jer koliko alkoholizam napreduje toliko su teža oštećenja psihičkih funkcija, a pre svega intelektualnih sposobnosti. Ovim ispitivanjem obuhvaćen je i jedan manji broj psihopata, neurotičara i intelektualno defektnih među migrantskim maloletnicima-alkoholičarima usled čega je konzumiranje alkohola redovito povećavao emocionalnu labilnost (euforija i svadljivost). U tom stanju zbog smanjenja kontrole javljala se seksualna agresivnost, te smelije odlučivanje na delinkventno ponašanje, često da zadovolje trenutne prohteve. Pri tome ne misle na eventualne posledice. Sumnjičavi su prema rodbini a ponekad bezgranično veruju drugima u piću. U konzumiranju alkohola nemaju mere. Patološki su ljubomorni. Jasno je da se to manifestuje u njihovom ponašanju i podloga je najrazličitijih asocijalnih delatnosti.

Konzumiranje većih količina alkohola jest oblik regresivnog ponašanja. U pijanstvu se maloletni migrant nešto slobodnije ponaša, manje je podzriv, tako da se rasterećuje dugo potiskivane psihičke napetosti. Treba naglasiti da svaki migrantski maloletnik ne reagira na isti način i jednakim intenzitetom narušenost psihičkih osobenosti na istu količinu alkohola. Neki maloletnici, navikli na alkohol, postaju rezistentniji, tj. podnose veće količine alkohola bez teških simptoma. Deo ih se u alkoholiziranom stanju ponaša veselo, raspoloženi su, ljubazni, ugodni u društvu i pokazuju povećani opšti aktivitet. Do potpunog otupljivanja dolazi samo izuzetno i u onim slučajevima u kojima uporno uzimanje alkohola posle dugog vremena dostiže velike razmere.

U ovaj sklop ulazi i patološko pijanstvo, koje se javlja ređe, obično kod histeričnih i još nekih bolesnih migrantskih maloletnika, bilo da piju prvi put ili ređe, odnosno da su kronični alkoholičari. Motiv takve konzumacije najčešće su psihičke tegobe, teške prilike ili loše društvo. Osnovna mu je karakteristika da »teški psihički poremećaji nastaju gotovo uvek posle unošenja sasvim malih količina alkoholnih pića, dok je za obično pijanstvo potrebna veća količina«.⁹ Vrlo često, već na najmanji podražaj iz okoline, ili bez ikakva povoda, maloletnici u patološkom pijanom stanju napadaju okolinu i počinjaju niz delinkventnih dela.

Samo izvesni maloletnici pod uticajem velike količine konzumiranih alkoholnih pića brzo padaju u delirijum, koji je akutno psihičko obolenje. Karakteriše ga zbunjenost maloletnika, uznemirenost i razdražljivost, nesposobnost orijentacije u vremenu i prostoru i prema ličnostima, te halucinacije. Promene u ponašanju i funkcijama pojedinih organa maloletnog delinkvenata takve su da predstavljaju opasnost za sredinu gde živi.¹⁰

Posebno je pitanje povezanost alkoholizama i delinkventnog ponašanja kod migrantskih maloletnika u urbanim regionima. Gotovo je pravilo da su maloletna deca alkoholičara vaspitno zapuštena ili sklona delinkvenciji. Okol-

⁹ Srboljub Stojiljković, *Alkoholizam i duševno zdravlje*, Beograd 1958, str. 40.

¹⁰ »Delirijum tremens je vrlo ozbiljno obolenje koje se javlja kod alkoholičara, a očituje se prvenstveno u poremećaju svijesti i predstavlja duševno obolenje koje prema statistikama dostiže i 20% smrtnosti. Drhtanje ruku, dezorijentacija bolesnika i naročiti neopravdani strah, praćen halucinacijama, pobuđuje pažnju okoline na bolesnika i uslovljava hospitalizaciju« (P. Kopačić, *Socijalni i medicinski problemi u vezi s alkoholizmom*, *Socijalni rad*, 3, 1962, str. 119).

nosti pod kojima su izvršeni prekršaji pokazuju da maloletnici iz migrant-skih porodica koji se odaju alkoholu gube interes za svaki životni cilj sem za zadovoljenje elementarnih prohteva. Za neke kriminologe i sociologe alkoholizam je najnesporniji kriminogeni faktor egzogenog karaktera delinkventnog ponašanja maloletnika. M. Eliot, međutim, ističe da ne postoje pouzdani podaci o broju prestupa izvršenih pod uticajem alkoholnih pića, jer se to najčešće prikriva iz porodičnih obzira i drugih pobuda. Naravno da to predstavlja teškoću u određivanju prave uloge alkoholizama kao kriminogenog faktora.¹¹ Unatoč toj pojavi »alkoholizam je vrlo često kriminogeni faktor«.¹² M. Milutinović uvrštava ga među faktore čiji uticaj na pojavu delinkventnog ponašanja varira, a ponekad je odlučujući. Kako ga uvrštava u istu grupu zajedno sa teškim materijalnim prilikama, ekonomskom krizom, itd., on podvlači njegovu sociološku genezu: »Alkoholizam sa drugim socijalnopatološkim pojavama ostvaruje svojevrstu simbiozu«.¹³ A. V. Saharov o povezanosti alkoholizma i kriminaliteta piše: »Javljaajući se kao jako narkotično sredstvo, alkohol razorno deluje na organizam čoveka, utičući pre svega na normalan rad nervnog sistema... u stanju pijanstva čovek postaje suviše slobodan, nesuzdrživ, grub. Kod njega se oslobađaju i nalaze oduška amoralni i protivdruštveni stavovi i pobude gušeni u normalnom stanju, on gubi samokontrolu a često i pravilnu orijentaciju...«¹⁴ Mendeljson i Tkačevskij navode da je stanje alkoholisanosti neposredni uzrok većine huliganskih ispada.¹⁵ I drugi autori konzumiraje alkohola smatraju uzrokom koji pogoduje ili neposredno izaziva izvršenje opasnih radnji,¹⁶ jer često mirne osobe pretvara u prepotentne i agresivne, preosjetljive i na vrlo smireno ponašanje okoline. Raspoloženje biva »sve uzbuđenije, radoznalost se povećava i ponašanje je izazivačko«.¹⁷ Kako to pokazuju statistike, alkoholizam završava kriminalnom aktivnošću i zato što se u društvenom smislu ispoljava kao porodična neimaština i beda.¹⁸

U ranijim etiološkim ispitivanjima delinkventnog ponašanja maloletnika (sociološkim, kriminološkim i dr.), alkoholizam kao faktor maloletničke delinkvencije zauzima centralno mesto. Alkoholizam, međutim, u kompleksnoj etiologiji delinkventnog ponašanja maloletnika čini samo jednu značajnu kariku.

Iako je broj migrantskih maloletnika alkoholičara vrlo teško utvrditi (svi statistički pokušaji uglavnom se baziraju na indirektnim metodama), posljednja ispitivanja posebno ukazuju na zabrinjavajući porast alkoholizma među devojkama i decom. Broj ovih alkoholičara lečenih u psihijatrijskim ustanovama osetno raste. Alkohol i orijentiranost maloletnica ka lakšem i bezbrižnijem životu dovode do degradacije ličnosti. Kako se alkoholizam kod migrantskih maloletnih delikvenata javlja kao neposredni kri-

¹¹ Mejbl Eliot, op. cit., str. 147—153.

¹² Krsta Rasimović, *Omladinska delikvencija*, Zagreb 1963, str. 98.

¹³ Tomislav Marković, op. cit., str. 90.

¹⁴ A. V. Saharov, *O ličnosti prestupnika i pričinah prestupnosti v SSSR*, Moskva 1961, str. 214—215.

¹⁵ »Veza pijanstva sa izvršenjem prestupa uslovljena je značajnim dejstvom alkohola na višu psihičku delatnost čoveka. Sa slabljenjem viših psihičkih funkcija pod uticajem alkohola čovek postaje lakomislen, egoističan, prgav, prestaje da obuzdava sebe, postaje brrbljiv, razuzdan i ciničan« (G. A. Mendeljson i Y. M. Tkačevskij, *Alkogolizm i prestupnost*, Moskva 1959, str. 47—48).

¹⁶ J. M. Kolačnik, »Medicinska i krivično-pravna ocjena stanja alkoholne opijenosti«, *Izbor*, 1, 1964, str. 115.

¹⁷ Milan Kostić, *Alkohol, kriminalitet i pravo*, III deo, Uticaj alkohola na duševno stanje, Beograd 1914, str. 69.

¹⁸ Milan Kostić, op. cit., str. 70—73.

minogeni faktor seksualnih delikata, nije čudo što je nađena uska povezanost alkoholizma, prostitucije i drugih oblika delinkvencije kod migrant-skih maloletnica. Zato suzbijanje alkoholizma kod devojaka iz migrantskih porodica u isti mah znači i suzbijanje prostitucije.¹⁹

Posledice alkoholizma odražavaju se gotovo podjednako i u drugim delatnostima, npr. u saobraćaju. Opšte je prihvaćeno shvatanje da je povećana potrošnja alkoholnih pića jedan od glavnih uzroka porasta broja krivičnih dela u saobraćaju, jer i najmanje koncentracije alkohola u krvi vozača bitno smanjuju njegove psiho-motorne sposobnosti, te sposobnost odlučivanja. Veliki interes za ovo područje rezultira iz težine nesreća pod uticajem alkohola, a koje su po pravilu praćene brojnim ljudskim žrtvama i velikim materijalnim štetama.

Iz svega toga jasno sledi nužnost organizovane i sistematske borbe protiv alkoholizma. Na 26. internacionalnom kongresu o alkoholu i alkoholizmu konstatovano je da »po svojoj nacionalnoj i internacionalnoj obimnosti, borba protiv alkohola u savremenom industrijskom društvu ulazi konačno u istoriju civilizacije«.²⁰ Alkoholizam je veoma značajan socijalni problem i kod nas, a naročito kada uzmemo u obzir neobično teške posledice za migrantske maloletnike. Prevencija u borbi protiv alkoholizma kod maloletnih migranata mora se zasnovati na proučavanju činilaca koji vode u alkoholizam, ispitivanje ličnosti maloletnog migranta, njegovih roditelja, školske sredine, itd., da bi se objasnilo »kakvi su to razlozi koji teraju njega da iz dana u dan opija svoj razum, truje svoj organizam, i da, ne mogavši da se odupre piću, propada telesno i duševno, razarajući svoje zdravlje, i svoju porodicu i svoj društveni ugled«.²¹

Služba socijalne zaštite započela je kod nas tokom poslednjih godina organiziraniju i intenzivniju borbu protiv alkoholizma. Međutim, u borbi protiv maloletničkog alkoholizma posebnu ulogu treba da igra škola, a unutar nje razredni starešina, koji je u najneposrednijem kontaktu sa učenicima »svoga« razreda i njihovim roditeljima. Pored ostalog, i časovi razrednog starešine mogu se koristiti za antialkoholno vaspitanje. Školi veliku pomoć može da pruži Savez protiv alkoholizma te organizacija Crveni krst.

Mada naš Krivični zakonik u cilju zaštite omladine od prekomernog uživanja alkoholnih pića predviđa posebno krivično delo »služenje alkoholnih pića maloletnicima« (čl. 211 a Kz), korisno bi bilo uvesti svrsishodne organizovane sankcije za roditelje alkoholičare. No, ni totalna administrativna zabrana uživanja alkohola ne bi dala mnogo koristi ako se ne preduzimaju i druge mere, te organizuje služba rehabilitacije maloletnika od alkohola. Sistem mera sigurnosti predviđen našim Krivičnim zakonikom omogućava savremeniji i adekvatniji tretman alkoholičara i njihovo resocijalizaciju. »U procesu resocijalizacije sa mladim delinkventima treba kontinuirano raditi i postupati sa autoritetom«.²² Cilj psihološkog lečenja maloletnih alko-

¹⁹ »Alkoholizam je povezan sa prostitucijom i uopšte sa moralom« (Matti Helenius, op. cit., str. 182).

²⁰ Milena Bošnjak, »Tretiranje alkoholizma u savremenom društvu«, Beograd, *Sociologija*, 1—2, 1963, str. 129.

²¹ Srboljub Stojilković, *Alkoholičar i alkoholizam*, Beograd 1966, str. 4.

²² Middendorf, *Neue Wege zur Resozialisierung jugendlicher Krimineller* — Positive Massnahmen zur Bekämpfung der Jugendkriminalität, Bekämpfung der Jugendkriminalität, Arbeitstagung im Bundeskriminalamt Wiesbaden, 1—6 November 1954, Ueber die Kriminalität der Jugendlichen und Heranwachsenden, Herausgeber Bundeskriminalamt, Wiesbaden 1955, str. 245.

holičara putem individualne i grupne psihoterapije, jest da se likvidiraju subjektivne tendencije, mehanizmi i konflikti, ukoliko oni dovode do neumerene konzumacije alkohola. U procesu rehabilitacije migrantskih maloletnika delinkventata-alkoholičara važna je faza prilagođavanja.²³ Kako migrantski maloletni alkoholičari imaju i druge probleme, uspeh se može postići samo sistematskom i jedinstveno vođenom akcijom svih društvenih organizacija i ustanova.

Dakle, s obzirom na rasprostranjenost alkoholizma i činjenica da konzumiranje alkoholnih pića kod maloletnih migranata ostavlja najteže i najkobnije posledice, preuzimanje adekvatnih društvenih, mentalno-higijenskih, medicinsko-terapeutskih i drugih preventivnih mera u cilju njegovog suzbijanja od ogromnog je značaja.

Ali Dida

SOCIAL ASPECT OF ALCOHOLISM WITH SPECIAL REVIEW TO ALCOHOLISM BETWEEN UNDER AGE MIGRANTS

(Summary)

Considering the fact that alcoholism represents social phenomenon with a tendency to increase, and particularly considering the fact that in the contemporary industrial world — characterized by an intensive migration from a village to a town — consuming of spirits between the youth, especially children from families that have moved to towns, has been more and more significant recently, the author has first and foremost paid attention to the definition of concept. Analysing various definitions he has emphasized the necessity for the sociological approach to the alcoholism of the under age migrants.

Analysing alcoholism between the youth, the author wants to emphasize that the phenomenon is new only for its wide spreading, but at the same time it represents one of the most important social problems of contemporaneous, because alcoholics form the main category of those degraded, nonhuman and desordred persons. Although, according to what has been said, this phenomenon has its social, economic, psychological, medical-healthful importance and sides, the author shows that with regard to its causes as well as with regard to its consequences, alcoholism represents a social phenomenon per excellance.

In order to explain a completely as possible the phenomenon of alcoholism between the under age from migrant families, the author has also taken into consideration the etiology of alcoholism in general.

In a complex etiology of alcoholism between the under age, the author distinguishes objective and subjective causes. In order to express that, in a somewhat simpler way, he says that reasons for the appearance of the phenomenon should be sought in social conditions and the structure of the under age personality from migrant families. The author has paid special attention to the family conditions, emphasizing importance of the deficient family, and the role of a father, concluding that in the etiology of alcoholism between the under age migrants, the situation in a family plays the most important and main role.

Within such a frame, the author considers the influence of alcoholism upon the personality of the under age migrants, judging that it has manifested itself in demoralization and degeneration of personality, as well as in an expressing of deliquent behaviour. Basis of that analysis is to be found in the research carried out by the author on a group of 300 under age migrants-alcoholics.

²³ Tadeusz Kalkowski, *Dzieci specjalnu troski*, Psychologiczne podstawy rehabilitacji dzieci opóźnionych umysłowo, Warszawa 1972, str. 230.

After considering various forms of under age alcoholism, the author has deepened the problem, connecting alcoholism and delinquent behaviour of the under age migrants in urban surroundings. In that analysis he has shown that alcoholism is just another link in the complex etiology of delinquent behaviour between the under age. With regard to further tendency of increase, he has occupied himself with alcoholism of girls in migrant families and has shown that it has been the most important factor in the etiology of the under age prostitution.

At the end, the author concludes about the necessity of the systematic and uniquely guided struggle against alcoholism based on the results of scientific researches, and he mentions the principal factors that should lead to the struggle against the under age alcoholism in general, in Yugoslavia.

Translated by *Biserka Cesarec*